

FRILUFTSLIV MORALEN I MARKA

Løype! NRKs Morten Karlsen har byttet ut skiene til fordel for fatbike i marka.
– Mye artigere, sier han. Ikke alle liker synet.

Kampen om sporet

Sinte tilrop, harmdirrende leserinnlegg og truende skistaver. Friluftslivet er ikke hva det en gang var.

FRILUFTSLIV MORALEN I MARKA

Hvem er verst? Middelaldrende supermosjonister eller damer som ploger i nedoverbakke? Kompisene Kornelius Grøv (fra venstre), Adrian Skar, Anders Nyrrnes og Kristoffer Lurvik er usikre på hvem som er kjipest i løypa.

Tekst: Agnethe Weisser og Sæba Bajoghli
Foto: Vegard Eggen

To svære hjul ruller bortover snøen i løypene i Bymarka. Kjeledresskledde smårollinger og supermosjonister i kondomdrakter snur seg, en etter en. Morten Karlsen bremses opp. Gliser bredt.

– Det er sjuende dag på rad jeg her. I år har jeg nesten ikke vært på ski. Dette her er så fantastisk mye artigere! Bare i vinter har han passert 60 timer i marka med sykkel.

Tusenvis av trøndere våkner jevnlig opp til stemmen hans. Men det er ingen sak å stå opp grytidlig for å lede NRK Trøndelags morgensending, når han vet hva som venter etter jobb. Så snart han er ferdig på lufta, hiver han seg over tjukkassykkelen og setter kurs mot Bymarka.

Til markatravernes overraskelse, glede – og vrede.

Med skistaver som våpen

For friluftslivet er ikke alltid fritt og fredelig. Tvert imot er det underlagt et sett uskreve, moralske regler, har Frode Flemsæter ved Norsk senter for bygdeforskning i Trondheim avdekket. Han har intervjuet

friluftsførere og analysert offentlige strategier for friluftslivet.

– Myndighetene ønsker at flest mulig skal delta i friluftslivet, ikke minst nå i friluftslivets år, sier Flemsæter (bildet).

– Det gjelder å få folk ut i naturen og nærområdene. Gamle og unge, innvandrere og funksjonshemmede og sosiale grupper som ikke har vokst opp med turer i skog og mark.

Men de nye gruppene risikerer å støte på en vegg av normer og moralske vurderinger, mener forskeren. Det kan være noen som flirer. Et blikk som forteller at klesdrakten eller utstyret ikke er helt riktig.

Men det kan også komme sinte tilrop, ja ifølge rapporter fra fjell og vidde og ikke minst markaområdene rundt storbyene, kan til og med skistavene bli brukt som våpen når spørsmålet om hva som er akseptabel fremferd i naturen, ender i opphetete konflikter.

Damer som ploger

Mellom langrennsløpere og hundeeiere, for eksempel. Raseriet over

De hundeeierne: Pensjonist og mosjonist Steinar Aasvang har sett en skiløper gå på trynet etter å ha gått seg på et hundebånd som sperret løypa.

– Førtiårige supermosjonister. De trækker deg på skia og henger seg på. De går helt innpå deg.

Kristoffer Lurvik og Adrian Skar

hundebæsjen som kliner seg utover de nypreparerte skiene. Over hundeposene som henger til «pynt» i trærne. Og folk som freidig går til fots og setter avtrykk i skiløypene.

Været har ikke helt bestemt seg denne dagen, men nå tar vinden et godt tak rundt ørene på fire spreke 18-åringer. Korrekt antrukket i sporty klær og med blikket festet på en mulig skikarriere, er kameratene fra skilinja ved Heimdal videregående skole klare for dagens økt.

– Jeg er i hvert fall ikke noen fan av gående og hunder i løypa. De lager hull i sporet, sier Anders Nyrnes.

– Og de blir sure hvis vi sier fra, skyter Adrian Skar inn.

– Hvem er verst i løypa?

– Førtiårige supermosjonister, kommer det kjapt fra Kristoffer Lurvik.

– De trækker deg på skia og henger seg på. De går helt innpå deg, sier Adrian.

Fatbikene ser de ikke så mørkt på, de ødelegger ikke så mye med de brede dekkene sine.

– Men jeg skjønner ikke hvorfor de må sykle i skiløypa, sier Anders.

Hundeeiere irriterer. De som har hundene i slake bånd som sperrer

løypa.

– Og de plogende damene i nedoverbakke!

De flirer og nikker.

– De kan skape farlige situasjoner, så sakte som de kjører.

– Men du kan liksom ikke nekte dem å gå i marka fordi de ikke greier å kjøre ned, konstaterer Kristoffer og plukker opp skistavene.

Kompisgjengen gjør seg klare, før de setter kurs i retning Grønlia.

Sekunder senere er de slukt av skogen.

Fremmed i friluftslivet

Friluftslivets moral handler ifølge Frode Flemsæter mye om hvordan du beveger deg gjennom landskapet. Det skal helst ikke gå for fort. Du skal komme deg frem for egen maskin (men ski er greit). Stillhet og ro er idealet, mer enn spenningen knyttet til mer ekstreme, moderne aktiviteter. Og for å oppnå den gode naturopplevelsen, mener mange at du bør slite litt. Men du skal ikke svette for mye. Da blir det trening.

De uskrevene moralreglene handler også om følelser, om hva som oppfattes som det ekte friluftslivet og hva som passer seg i de ulike landskapene. →

Fatbike: Noen blir sure, andre nysgjerrige, når de ser disse hjulene i skisporene.

– Sykkelhaterne er de som er rasende uansett, men de er få.

Morten Karlsen

For å ta fatbiken: Strengt tatt ødelegger ikke de brede ballongdekkene skisporene. Men mange føler at tjukkassykkelen ikke hører hjemme på vinterfjellet. Den er et fremmedelement.

– Det blir litt sånn som noen opplever tiggerne i byen. De liker ikke at de er der, sier Flemsæter.

Selv på de svarteste vinterdagene rekker Morten Karlsen å få litt sollys fra sykkelsetet når han ruller rundt i skogen.

– I dag er det så hardt at jeg kan sykle overalt, sier han.

Entusiasten, som eier hele 16 sykler, har klare regler for sin fremferd i Bymarka: Han er gjest på skiløpernes premisser. Han skal ikke sykle der han setter kraftig spor, eller der det er mye folk. Og ellers være blid og hyggelig.

– Det er vel ikke alle som setter pris på syklingen?

– Vet du, jeg har snakket med 50 skiløpere i vinter og bare én var sur. Og det var en dame som kom i stor fart rundt en sving, mens jeg sto stille. Så da ...

Han trekker på skuldrene. Sier at mange kommer bort og er nysgjerrige. Overraskende vennlig innstilt, er de. I fjor møtte han bare to som sa at sykkel ikke hadde noe i marka å gjøre – på prinsipielt grunnlag.

– Det er folk som er rasende for at jeg sykler i marka, for at jeg sykler

rundt Byneset og for at jeg sykler om vinteren. Sykkelhaterne er de som er rasende uansett, men de er få.

Som andre markatravere vi møter denne dagen, understreker han: Stort sett er folk veldig hyggelige.

– Men det hender at enkelte legger seg helt inntil meg i løypa selv om det bare er oss der. Som er ute etter å prøve å skape en konflikt.

– Du lever farlig?

– Næh, jeg lever utrolig trygt, sier Karlsen.

– Jeg er farligere på ski.

Om skuteren var lydløs

Verstingen i vinterfjellet, sett med mange friluftfolks øyne, er snøskuteren.

– Argumentet mot snøskutere er gjerne støyen. Men hva om vi fikk elektriske, lydløse snøskutere? Når jeg stiller det spørsmålet, må folk tenke seg om. Da er svaret gjerne at de ikke liker snøskutere. De hører ikke hjemme i naturen, sier Frode Flemsæter.

Han tar ikke selv stilling til den debatten. Ifølge forskeren er det «noen» som har den sosiale og kulturelle makten til å definere og kontrollere hva som er akseptabelt. Friluftskulturen er knyttet til den

nasjonale identiteten. Den norske naturen ble et viktig nasjonalt symbol, og polfarere som Nansen og Amundsen bekreftet Norge som en nasjon i nær kontakt med naturen. Den protestantiske etikken – der arbeid og forsakelser ble verdsatt høyere enn lek og fornøyelser, spiller nok også en rolle.

Hold til høyre

Opp bakken fra parkeringsplassen på Storsvingen kommer Steinar Aasvang, klar for dagens femtenkilometer. Den tidligere aktive skiløperen har vært en enda hyppigere gjest blant trærne etter at han ble pensjonist. Ski om vinteren. Orientering om sommeren. Hva som er god skikk og bruk i marka?

– Tja, det er jo det med løypekultur. Vise hensyn. Holde til høyre. Trondheim er en stor by, og det er mange forskjellige folk i marka, småunger og mosjonister.

Noen meter bortenfor rigger en far barnet sitt på plass i pulken. En veltrent mann i gul kondomdrakt suser forbi.

– Du er en av mosjonistene, som suser avgårde i sporet?
– Jeg drev jo aktivt med langrenn på slutten av 1970-tallet. Jeg hevdet meg godt på kretsplan i midtnorsk sammenheng, sier Aasvang.

Skatvalingen har brukt Bymarka flittig siden han flyttet til Trondheim i 1974.

– På 70-tallet var det ingen som syklet i traseene. Jeg synes det kan være litt skummelt.

– Hvem irriterer deg mest i løypa?
– Nei, det er ingen som irriterer meg. Jeg kan vel ikke si at det er det.
– Ingen?
– Klart, når folk har hundene i lange bånd, det kan jo være irriterende. Jeg har sett folk som har kjørt på hundebånd og ramla.

Common sense

Hundeeier Bjørn Nessjø er også ute denne dagen, på sin daglige luftetur springer spanielen Torres (7). Kjeft har ikke Nessjø fått mye av, folk er da stort sett trivelige – og selv tar han hensyn. Men jo, det har hendt seg at en og annen hissig skiløper har hyttet med neven.

– Noen kan i kampens hete bli litt hissig, det kan skje. En skiløper kan komme litt fort, og da kan man få høre det. Det er bare å ta det med en klype salt.

Torres er alltid i bånd, og lufteturene går ofte til områder der det ikke er så folksomt.

– Man kommer langt med vanlig common sense, sier Nessjø.

Men hva når sterke hodelykter blander skiløperen som selv nøyer seg med å la månen forsiktig lyse opp løypa i skogen? Kitere på fjellet kan forstyrre den ekte naturopplevelsen, ryttere på skogsstier er i veien for turfolket, og hva har et skateanlegg for ungdom å gjøre i nærskogen? Og når den tradisjonelle fotturisten oppdager en terrengsyklist på fjellets høye topp, er det ikke sikkert han hilser vennlig som seg hør og bør mellom fjellfolk. Like gjerne reagerer han med avvisende taushet, kanskje bent frem fiendtlighet.

– Det er ikke mange som hilser.

Helga Skjelbreia er på vei hjem fra morgenturen med Lubbi (11), Esja (10) og Grotta (8). Da hun begynte å gå i marka med hundene for elleve år siden, var det flere ting som overrasket.

– Man er alene i skogen. Så kommer det et menneske, og ser ikke på deg! Jeg vil gjerne hilse, men det er vanskelig å hilse når de ser en annen vei.

Voff, voff! De islandske fårehundene blir ivrige når en lekker →

Faksimiler fra Ordet fritt-sidene i Adresseavisen

Overrasket: Helga Skjelbreia ble overrasket over hvor sinte enkelte kunne bli da hun luftet sine tre islandske fårehunder i marka.

Flink bisk: – Noen kan i kampens hete bli litt hissige, men man kommer langt med litt sunn fornuft, sier Bjørn Nessjø. Her på tur med Torres.

golden retriever svinser over veien og forsvinner inn i skogen. Den firebente islandske familien har til tider levd farlig i marka. Ikke på grunn av jerv og elg – men sinte syklistene og forbipasserende joggere.

– Jeg ble overrasket over hvor sinte enkelte kan bli. For noen år siden, da Lubbi var yngre, bjeffet han og løp mot en dame. Da var det en jogger som ble så sint på meg at hun truet med å ringe politiet.

Er det noe som skurrer opp temperaturen i spaltene, er det hundeeiere som ikke overholder båndtvang. Nå tar hun med hundene på golfbanen og litt mer øde steder for at de skal få løpe fra seg.

Helga Skjelbreia hadde ikke mye erfaring med marka før hun flyttet fra Island for 28 år siden. En ting er hun klar på:

– På Island hilser *alle* man møter.

Begynte med byborgerne

Det var byborgerskapet, anført av engelske turister, som på 1880-tallet «oppdaget» friluftslivet. Det er friluftslivets ene utspring.

– På landsbygda var friluftslivet knyttet til næring – til jordbruk, jakt og fiske. De samme stiene der bestemoren min bar tunge mjølkepann, brukes nå av fotturistene, sier Flemsæter.

Men også de urbanes rekreasjonsbehov i fjellheimen og hverdagsfriluftslivet til lokalbefolkningen kan støte sammen. Og der de lokale ønsker å utnytte landskapet kommersielt, for eksempel med guidede ekspedisjoner, kan de bli møtt med innvendinger som bunner i den borgerlige friluftsmoralen: Skal du ut i naturen, bør du være i stand til å klare deg selv. Greier du ikke det, bør du holde deg hjemme.

Ull innerst

For selv om det gjelder å få alle ut i naturen, ligger det underforstått at det ekte, norske friluftslivet krever kunnskap og ferdigheter.

–Friluftsførerne er nøye med å understreke at terskelen skal være lav, og at det ikke skal være nødvendig med forkunnskaper. Men i neste setning kan de komme med et hjertesukk om barn og unge som ikke lenger har lært av foreldrene hvordan de skal te seg i naturen. Nøyaktig hva det siktes til, er ikke helt klart. Men det dreier seg nok om å kjenne kodene – lese kart og kompass, tenne bål og kle seg med «ull innerst», sier Flemsæter.

På Henriksåsen har sola gjort sitt til at det er vanskelig å finne parkering denne fridagen. Ski, unger og hunder pakkes ut i fire pluss-

Født med ski på beina: Det hender at noen stresser veldig med å komme seg forbi Kristine Henriksen og barna når de er på tur. Amalie (3) har vært med mamma på tur siden hun var baby.

grader. Leander (5) og Amalie (3) har vært med mamma Kristine Henriksen på tur siden de var baby. Om hun har opplevd at noen har vært ufine?

– Ikke ufine, men enkelte viser med kroppsspråket at de skulle sett at barna gikk fortere. Noen er veldig stressa på å komme seg forbi.

Hvem de er? Supermosjonistene. Gjerne menn.

Ved en annen bil på parkeringsplassen spenner Kjell Tore Helland på seg skiene, mens barna Hanne Holden (7) og Magnus Helland (9) skøyter rundt. Elghunden Nelly (4) forholder seg foreløpig i ro ved bilen.

– Det er sjelden vi er her oppe, sier Helland.

– Men nå må vi ut og avreagere.

De aller fleste oppfører seg og er vennlige, synes han, men heller ikke han har unnslettet supermosjonistenes vrede.

– Du har opplevd en episode?

– Ikke med hunden, men med ungene.

– En av ungene som ikke er her nå, gikk til venstre i løypa en gang vi var ute. Så kommer det en i min alder, og holder på å kjøre på henne!

Noen har tatt til orde for å skille mellom ulike typer friluftsutøvere,

med dedikerte stier og løyper for syklistene og fotturister, for folk med hund og uten hund.

Det tror ikke Frode Flemsæter er veien å gå.

– Ofte er det de sinteste som når avisspaltene. Jeg tror ikke konflikten er så store. Hvis vi begynner å regulere ut fra moral og følelser, vil det gå på bekostning av allemannsretten. Vi må være i stand til å ta inn nye aktiviteter og nye mennesker. Noe skyldes nok at vi er blitt så mange flere som tar del i friluftslivet rundt de store byene. Da blir det trangt om plassen. Du kan sammenligne med rulletrappene. I London er det orden og ro i rulletrappene, i Trondheim er det kaos. Vi må rett og slett lære å ta mer hensyn til hverandre, også i friluftslivet, sier Frode Flemsæter.

Farligere på ski

Sykkeltusiast Morten Karlsen hevder å ha langt bedre kontroll på to hjul – også på snøføre.

– En test vi gjorde, målte fire til fem meter bremsespor på en oppbremsing fra 40 km/t. Jeg tror ikke folk klarer å forstå hvor kort bremsestrek en sykkel med så brede dekk har, sier han. →

FRILUFTSLIV MORALEN I MARKA

Ut i naturen: Kjell Tore Helland har med Magnus (9), Hanne (7) og elghunden Nelly (4) ut på tur. Heller ikke Helland har unngått en skrekk-skiløper i marka.

På ski har han bristet både det ene det andre. Brukket en arm og fått en skulder ut av ledd. Blitt hentet av hjelpekorpssets skuter.

Men på sykkel? Ingen skader.

– Jeg gikk på trynet i 79 km/t, fløy fire-fem meter bortover og landet i snøen. Var helt fin!

– 79 km/t hørtes farlig ut?

– Det var en dag det ikke var noen i løypa. Det var for hardt til å gå på ski, da synes jeg det var forsvarlig å sykle.

– Det kunne plutselig dukke opp en i løypa?

– Jeg sykler jo ikke sånn i en sving, forsikrer han.

Hundeeierne reagerer på de som reagerer på hundene deres. Noen skiløpere skuler på syklistene. Småbarn og gående får unngjelde i sporet. Men hvem irriterer monstersyklistene seg over?

– Det må være skiløpere som har det så travelt med å trene til Birken og Marcialonga at de tramper over unger og det som er.

Sier Morten Karlsen, før han hiver seg på hjul inn i skogen.

ukeadressa@adresseavisen.no

Litt drahjelp: Kjell Tore Helland holder styr på elghunden Nelly (7) i løypa, for ikke å irritere på seg andre skiløpere. Her med Hanne Holden (7) på tur.

**Last ned Ukeadressa-appen
og se Morten Karlsens
sykkeleventyr i Bymarka.**

NYHET MER ENERGI OG STERKERE IMMUNFORSVAR*

MELKESYREBAKTERIE-
EKSPERT I MER ENN

25
ÅR

NORDENS
LEDENDE

**Inneholder LGG® – den best dokumenterte
melkesyrebakteriestammen**

- Reduserer tretthet og hjelper immunforsvaret*
- Vi garanterer minst 1 milliard levende melkesyrebakterier per tablett
- Du trenger bare én tablett om dagen

**HUSK OGSÅ IDOFORM
CLASSIC PLUS**

**Vitamin C, B₆, B₁₂ og jern bidrar til å redusere tretthet. Vitamin A, D, sink og selen bidrar til et normalt fungerende immunforsvar.*

SELGES PÅ:

APOTEK 1

vitus|apotek

Boots|apotek

ditt apotek

DET ER VIKTIG Å HA ET VARIERT OG BALANSERT KOSTHOLD OG EN SUNN LIVSSTIL. KOSTTILSKUDD BØR IKKE BRUKES SOM ERSTATNING FOR EN VARIERT KOST.

IDOFORM®
IDOFORM.NO